

К. І. Тишкевич,
ст. викладачка

УДК 016: 027.625(477)

Бібліографічна продукція бібліотек України для юнацтва: розробка та промоція

Розглянуто науково-теоретичні засади та практика створення бібліографічної продукції бібліотеками України для юнацтва. Приділено увагу розробці бібліографічної інформації та її розповсюдження щодо задоволення інформаційних потреб молоді.

Ключові слова: бібліографічна продукція, бібліотеки для юнацтва, бібліографічна інформація.

На сьогодні в Україні широко впроваджуються найрізноманітніші комп'ютерні технології. Не оминув цей процес і бібліотеки України для юнацтва. Сучасні бібліотеки складно уявити без комп'ютерів та всесвітньої мережі Інтернет. Комп'ютери допомагають одержувати, обробляти та розповсюджувати інформацію, тобто діють на всіх ланках проходження бібліографічної інформації. Це дозволяє з найбільшим ступенем оперативності в режимі максимального інформаційного комфорту забезпечувати споживача необхідною бібліографічною інформацією [1, 156].

Бібліографічна інформація є дієвим засобом подолання таких інформаційних бар'єрів, як зняття суперечностей у системі «документ – споживач», які заважають отриманню необхідної інформації. Вона виникає як наслідок аналітико-синтетичної обробки первинних документів і виконує роль посередника між документом і споживачем у системі документальних комунікацій [2, 15].

Головна загальна особливість бібліографічної інформації – її підвищена орієнтаційна місткість і знижена змістовна. Це означає, що в одиницю обсягу бібліографічного покажчика уміщається набагато більше інформації, яка повідомляє читача про кількість і найменування видань з будь-якої проблеми. До бібліографічного покажчика не повинні входити без відбору всі видання з проблеми за який-небудь період, що вийшли друком в країні та за її межами, а тим більше у всьому світі. Принципи відбору залишаються тут по суті ті самі, що і для всіх інших жанрів вторинної інформації [1, 156].

Необхідно зазначити, що бібліотеки для юнацтва є інформаційним, культурно-просвітницьким, дозвільним центром для різних прошарків молоді й забезпечує притаманними лише їй формами і методами соціалізацію індивіда, відчутно впливає на процес культурного

зростання молоді людини та виконують особливу функцію щодо забезпечення інформаційних потреб та надання послуг юнацтву.

Бібліографічні інформаційні розробки можуть і повинні нести в собі інформацію про всі скільки-небудь важливі події, містити новий матеріал з проблеми, наприклад, про видання бібліотеки України для юнацтва літератури із серії рекомендаційно-бібліографічних покажчиків «Для тих, хто хоче знати більше»:

«Бережімо планету Земля – вона у нас одна»: методико-бібліографічний посібник (Київ, 2011). Посібник інформує про книги, брошури, статті з періодичних видань, які розповідають про природоохоронне законодавство, що діє в Україні і світі; екологічні проблеми і засоби боротьби за чистоту довкілля; екологічну освіту молоді. Представлені інформаційні джерела згруповано в п'яти розділах: «Закон і держава в охороні довкілля», «Екологічна етика та право», «Гарячі точки екологічних проблем», «Екологічний годинник запущено – майбуття залежить від нас», «Інтернет про екологію».

«Хімія – наука для всіх»: рекомендаційний бібліографічний покажчик (Київ, 2007). Рекомендаційний бібліографічний покажчик інформує про книги та журнально-газетні публікації з хімії. Матеріал частково анотовано та викладено у трьох розділах, а у межах розділів – за алфавітом. Перший розділ знайомить з історією хімії, видатними хіміками. У другому – викладені найважливіші поняття, закони і теоретичні положення хімічної науки, систематизовано відомості про хімічні елементи, сполуки та подано характеристику їх властивостей. Третій містить посилання на сайти, пов'язані з хімією. Завершує видання добірка «Хімія на дозвіллі».

«Історія України на перехресті епох»: рекомендаційний бібліографічний покажчик (Київ, 2007). Рекомендаційний бібліографічний покажчик інформує про книги, довідники, публі-

кації з журналів, документальні нотатки та знахідки з історії України, які вийшли друком в Україні у 2000 – 2006 рр. Література, що має шифр, знаходиться у фонді Державної бібліотеки України для юнацтва.

«Дистанційне навчання»: рекомендаційний бібліографічний покажчик (Київ, 2006). Бібліографічний покажчик інформує про книги, статті та брошури, що висвітлюють розвиток цієї галузі освіти в Україні та за кордоном. Видання складається з 4-х розділів: «Законодавча та нормативно-правова база з питань дистанційної освіти», «Видання про дистанційну освіту», «Дистанційна освіта у пресі», «Дистанційна освіта в Інтернеті».

Завдання бібліографічної інформації не в тому, щоб розкрити зміст окремих робіт або ступінь вивченості якогось соціального явища наукою, а лише в тому, щоб показати споживачу можливо ширше коло джерел, з яких можна дізнатися про це явище або процес щось нове, навіть якщо воно і не є на сьогодні істотним. Максимум свободи вибору при мінімумі змістовної інформації – ось одна з важливих особливостей бібліографічного жанру.

Бібліографічні покажчики, видавані нині без яких-небудь обмежень практично всіма інформаційними службами бібліотек, – наймасовіший жанр вторинної інформації. Вони достатньо широко використовуються вченими, викладачами вузів, бібліотечними фахівцями та іншими споживачами. Вторинна інформація найбільш доступна користувачу.

Більшість покажчиків видається невеликими тиражами, їх рідко можна побачити на прилавках книжкових магазинів, що навіть спеціалізуються на суспільно-політичній тематиці. Крім того, не тільки масовому читачу, а й фахівцю складно орієнтуватися у величезному просторі малотиражних покажчиків. Йдеться не про якісь заборонні заходи, а про необхідність централізованої бібліографії цієї бібліографії, або бібліографію другого ступеня. Необхідно почати координацію бібліографічної роботи бібліотекам України для юнацтва. На жаль, сьогодні створення бібліографії другого ступеня не централізовано і знаходиться по суті на початковому етапі [1, 156–157].

Позитивним досвідом є те, що з 2000 р. започатковано видання бібліографічного покажчика «Видавнича діяльність державної та обласних бібліотек», в який входять частково анотовані огляди методичних та бібліографічних видань державної та обласних бібліотек України для юнацтва, а також деяких районних бібліотек, присвячених роботі з юнацтвом та молоддю. На сьогодні вийшло друком 10 випусків зазначеного бібліографічного продукту.

Доцільним є створення анотованих покажчиків літератури, питома вага яких в загальному обсязі бібліографії поки незначна. Адже правильно складена анотація різко підвищує цінність покажчика, дозволяє споживачу чітко і оперативно проводити відбір потрібної літератури, гранично звужуючи коло джерел. Будь-які об'єктивні перешкоди для збільшення питомої ваги анотованих покажчиків немає. Інше питання, що справа ця більш трудомістка, що вимагає високого рівня підготовки від укладачів, ніж створення неанотованих покажчиків. Ймовірно, після ретельного вивчення попиту на цю продукцію слід підвищувати зацікавленість інформслужб бібліотек щодо випуску саме таких посібників [1, 157].

Вибір і вивчення теми зумовлюється, насамперед, актуальністю і соціально-суспільною значимістю майбутнього посібника, потребами читачів в літературі конкретної тематики, можливостями бібліографічної організації, відсутністю готової бібліографічної продукції з обраної теми. Суттєву користь в упорядкуванні діяльності щодо підготовки бібліографічних посібників приносять плани-проспекти видавничої діяльності установ, що займаються бібліографуванням, або пошук такої інформації на їх електронних інтернет-сторінках. Обрана тема потребує докладного вивчення, тривалість якого зумовлюється об'єктивними чинниками (складність, новизна, міра опрацювання, документне забезпечення) і суб'єктивними (професійний рівень бібліографів, досвід створення посібників, матеріальні і технічні можливості бібліотеки). Під час вивчення теми відбувається детальне знайомство з понятійним і термінологічним апаратом, суттю самої проблеми, основними працями провідних вчених певної галузі, матеріалами дискусій і наукових конференцій. У найбільш складних ситуаціях на цьому етапі необхідно звертатися до спеціалістів певної галузі задля консультаційної і методичної допомоги [1, 5].

Природно, що кожній з груп споживачів потрібна певна, обумовлена їхніми інформаційними потребами, глибина ретроспекції. Наприклад, найбільше цікавить серія тематичних бібліографічних покажчиків «Несекретна інформація»:

«Туберкульоз – глобальна проблема планети»: рекомендаційний бібліографічний покажчик (Київ, 2007).

«Хвороби Венери»: рекомендаційний бібліографічний покажчик (Київ, 2005). Бібліографічний покажчик знайомить з колом інформаційних джерел, які висвітлюють актуальні проблеми, пов'язані з міжстатевими стосунками, поширенням у молодіжному середовищі хвороб, що передаються статевим шляхом (ХПСШ), а також методи їх лікування і способи запобігання ХПСШ.

«Молодь і СНІД»: серйозний погляд (Вид. 2-ге перероб., К., 2005). Бібліографічний показник висвітлює сучасні бібліографії та веб-графії з проблеми ВІЛ-інфекції та СНІДу в молодіжному середовищі: темпи, шляхи поширення хвороби, можливі способи запобігання.

«Відверто про наркоманію: щоб не занепасти молодість»: анотований бібліографічний показник (Київ, 2004). Наркоманія в молодіжному середовищі, зважаючи на її наслідки та темпи поширення, є чи не найзлободеннішою з проблем нашого сьогодення, у якому читач знайде інформаційні джерела (статті з періодичних видань, книги, брошури за період з 2000 р. по січень 2003 р. та веб-сайти) про стан, причини і профілактику наркоманії в Україні.

Для споживачів бібліотек для юнацтва широка хронологія не така необхідна. Практика показує, що для універсального задоволення цієї категорії споживачів цілком достатньо 5–10-річної ретроспективи.

Користувачі обласних бібліотек України для юнацтва мають можливість користуватися безкоштовно 25-ма інтернет-центрами, майже 45-ма бібліотечними електронними базами даних, понад 200-ми методико-бібліографічними матеріалами.

Найбільш поширеним способом існування бібліографічної інформації є бібліографічний посібник, що є впорядкованою множиною бібліографічних записів. Сукупність бібліографічних посібників, що видані за певний проміжок або якщо вони формують певний масив, називаються бібліографічною продукцією. Бібліографічна продукція не тільки відображає в скороченому вигляді документопотік з тієї чи тієї галузі чи теми, а й певним чином слугує показником міри дослідження проблеми, характеризує її тематичні межі.

Посібником називають переважно друковане видання, дещо незвичним буде зміст цього терміна. У бібліографознавстві поняття «бібліографічний посібник» включає в себе не лише бібліографічні показники як самостійні видання, а й бібліографічні списки у наукових працях, підрядкові, внутрішньотекстові та затекстові примітки до статті, картковий та електронний бібліотечні каталоги чи комп'ютерну базу даних, яка вміщує сукупність бібліографічних записів. Як синоніми до терміна «бібліографічний посібник» іноді використовують терміни «бібліографічний документ», «бібліографічне джерело», «бібліографічний ресурс», проте кожен з цих термінів має певні відтінки значення і не може повністю замінити термін «бібліографічний посібник». Сукупність бібліографічних посібників отримала назву бібліографічної продукції [3, 16].

Бібліографічна продукція – це зафіксована бібліографічна інформація, що одночасно є результатом процесів її підготовки і засобом

обслуговування споживачів. Тобто бібліографічна продукція є кінцевим результатом процесу первинної бібліографічної обробки документів, результатом і засобом процесу первинної бібліографічної обробки вихідної бібліографічної інформації відповідно з конкретними потребами або засобами і, нарешті, основним засобом доведення бібліографічної інформації до споживачів.

Важливе значення для розвитку бібліографознавства має видова класифікація бібліографічних посібників, що дозволяє науково обґрунтувати, систематизувати величезну кількість бібліографічної продукції, правильно в ній орієнтуватися та успішно управляти значним документально-бібліографічним потоком [4, 147]. Найбільшого поширення набула фасетна класифікація бібліографічних посібників Г. М. Шведової-Водки [5; 6].

Уся бібліографічна діяльність продукція бібліотек України для юнацтва спрямована на задоволення інформаційних потреб користувачів. Інформаційна потреба людини – необхідність отримання деякої інформації, потрібної для вирішення певного завдання, досягнення наміченої мети. При цьому слід мати на увазі, що практично кожна сучасна людина займається не тільки професійною, а й іншими видами діяльності (вчиться, займається суспільною роботою, має хобі, захоплюється спортом тощо). Будь-яка професійна та непрофесійна діяльність спричиняє інформаційні потреби.

Так, будь-які професійні інформаційні потреби є суспільними, оскільки не тільки задовольняються соціальною інформацією як продуктом діяльності суспільства, а й виникають під час суспільної діяльності людей. Суб'єктами інформаційних потреб може виступати дане суспільство в цілому, різні соціальні групи (зокрема юнацтво) і окремі особи.

На основі вищенаведеного, слід наголосити, що використання нових інформаційних технологій дозволяє створювати новий тип бібліографічної продукції із використанням мультимедійних засобів. А проте традиційні друковані бібліографічні видання зберігають своє значення, оскільки мають такі самі властивості та не мають обмежень щодо використання у просторі і часі.

Таким чином, можна дійти висновку, що видавнича продукція бібліотек України для юнацтва – це різноманітна тематична і жанрова структура видань, що задовольняє інформаційні потреби певної категорії споживачів. На сьогодні видання бібліотек для юнацтва охоплює майже всі сторони діяльності бібліотек, що обслуговують молодь, відображає їхні досягнення, цікавий досвід, та, головне, розкриває систему і методику роботи.

1. Бриксман М. А. Составление библиографических пособий / М. А. Бриксман, М. П. Бронштейн. – М., 1964. – 299 с.

2. Бытие книги: заметки о прошлом и настоящем книжного дела / Н. Ф. Кодак, Ю. В. Сиволоб, А. С. Чачко. – К. : Либідь, 1991. – 178 с.

3. Женченко М. Загальна і спеціальна бібліографія : учбов. посіб. / Марина Женченко. – К. : Жнець, 2011. – 256 с.

4. Фокеев В. А. Библиография: теоретико-методологические основания : учеб. пособ. / В. А. Фокеев. – С.Пб. : Профессия, 2006. – 350 с.

5. Швецова-Водка Г. М. Вступ до бібліографії : учбов. посіб. / Г. М. Швецова-Водка. – К. : Кондор, 2004. – 216 с.

6. Швецова-Водка Г. Н. Классификация библиографических пособий / Г. Н. Швецова-Водка. – Ровно : [Б. и.], 1997. – 20 с.

Подано до редакції 20. 05. 2013 р.

Tyshkevych Kateryna. Bibliographic products of the libraries of Ukraine for the youth: development and promotion.

The theoretical principles and practical work on creation of bibliographic products by the libraries of Ukraine for youth are considered. The attention is paid to development of bibliographic information and its distribution in relation to satisfaction of information necessities of young people.

Keywords: bibliographic products, libraries for youth, bibliographic information.

Тышкевич Е. И. Библиографическая продукция библиотек Украины для юношества: разработка и промоция.

Рассмотрены научно-теоретические принципы и практики создания библиографической продукции библиотек Украины для юношества. Уделено внимание разработке библиографической информации и ее распространения относительно удовлетворения информационных потребностей молодежи.

Ключевые слова: библиографическая продукция, библиотеки для юношества, библиографическая информация.